

Portret van een vrouw

Van de auteur van *Voor jou en
De laatste liefdesbrief*

JOJO MOYES

ROMAN

JOJO MOYES

Portret
van
een vrouw

De Fontein

Sophie

*St.-Péronne
Oktober 1916*

Ik droomde over eten. Knapperige baguettes, het hart van het brood maagdelijk wit, nog dampend van de oven, en kaas die naar de rand van je bord kroop, zo rijp. Druiven en pruimen, hoog opgetast in schalen, donker van kleur en geurig. Ik wilde er net eentje pakken, toen mijn zus me tegenhield. ‘Ga weg,’ mompelde ik, ‘ik heb honger.’ ‘Sophie, wakker worden.’

Ik kon die kaas proeven. Ik zou een stukje reblochon nemen en dat uitsmeren op een homp van het warme brood, en daarna zou ik een druif in mijn mond stoppen. Ik kon de intense zoetheid proeven en rook het rijke aroma.

Maar daar was de hand van mijn zusje om mijn pols, om me tegen te houden. De borden verdwenen, de geuren vervlogen. Ik stak mijn hand uit, maar alles spatte uiteen als een zeepbel.

‘Sophie.’

‘Wat is er?’

‘Ze hebben Aurélien!’

Ik draaide me op mijn zij en knipperde met mijn ogen. Mijn zusje droeg een katoenen slaapmuts, net als ik, voor de warmte. Zelfs in het zwakke licht van haar kaars zag je dat alle kleur uit haar gezicht was getrokken, haar ogen groot van schrik. ‘Ze hebben Aurélien. Beneden.’

Ik begon weer helder te denken. Onder ons hoorden we het geluid van schreeuwende mannen, wier stemmen van de stenen muren om de binnenplaats kaatsten, en het gekakel van de kippen. In het aardedonker trilde de lucht griezelig doelgericht. Ik zat rechtop in bed, trok mijn nachthemd om me heen en probeerde de kaars op mijn nachtkastje aan te steken.

Ik strompelde langs haar naar het raam en keek naar de binnenplaats. De aanwezigheid van de *Kommandant* deed vermoeden dat het niet gewoon een stel dronken soldaten waren die hun frustratie botvierden door hier en daar een bedreiging en wat tikken uit te delen: we hadden een probleem. Zijn aanwezigheid hield in dat we een overtreding hadden begaan en dat het ons zwaar werd aangerekend.

‘Ze vinden het vast, Sophie. Het kost ze hooguit een paar minuten. En dan...’ Hélènes stem sloeg in paniek over.

Mijn gedachten gingen op zwart. Ik deed mijn ogen dicht. En toen weer open. ‘Ga naar beneden,’ zei ik. ‘Zeg dat je nergens iets van afweet. Vraag hem wat Aurélien heeft misdaan. Praat met hem, leid hem af. Zorg ervoor dat ik nog wat tijd heb voor ze het huis binnenkomen.’

‘Wat ga je dan doen?’

Ik greep mijn zus bij de arm. ‘Ga. Maar vertel ze niets, hoor je? Ontken álles.’

Mijn zusje aarzelde en holde toen naar de gang, haar nachtjapon achter haar opbollend. Ik geloof niet dat ik me ooit zo eenzaam had gevoeld als in die paar seconden waarin de angst me naar de keel greep en ik het gewicht van mijn families lot op me voelde drukken. Ik holde vaders studeerkamer in en graaide in de lades van het grote bureau, waarbij ik de inhoud – oude pennen, snippers papier, stukken van kapotte klokken en oude rekeningen – op de grond gooide, God dankend dat ik toen eindelijk vond wat ik zocht. Toen holde ik naar beneden, deed de kelderdeur open en schoot over de koude stenen trap, inmiddels zo zeker mijn weg vindend door het donker dat ik de flakkerende kaars nauwelijks nodig had. Ik tilde de zware grendel van de achterste kelderdeur op, naar de ruimte waar ooit de biervaten en flessen goede wijn tot het plafond opgestapeld lagen, rolde een leeg vat opzij en opende de deur van de oude, gietijzeren broodoven.

Het biggetje, nog maar half volgroeid, knipperde slaperig met zijn ogen. Hij ging op zijn pootjes staan, gluurde naar me vanaf zijn bedje van stro en knorde. Ik had je toch al over het varkentje verteld? Dat hadden we bevrijd toen de boerderij van monsieur Girard in beslag genomen werd. Als een godsgeschenk was het weggelopen

van de chaos, weg van de rest van de biggetjes, die in de laadbak van een Duitse vrachtwagen geladen werden, en al snel werd het opgeslokt door de stevige, wijde rokken van madame Poilâne. We hadden hem wekenlang vetgemest met eikels en kliekjes, in de hoop dat hij zo groot werd dat hij genoeg vlees zou opleveren voor ons allemaal. De gedachte aan die knapperig gebakken huid, dat malse varkensvlees, had de bewoners van Le Coq Rouge de afgelopen maanden op de been gehouden.

Buiten hoorde ik mijn broer weer gillen, gevolgd door mijn zusjes stem, snel en dringend, onderbroken door de strenge toon van een Duitse officier. Het varkentje keek me aan met intelligente, begripvolle ogen, alsof het zijn lot al kende.

‘Het spijt me zo, *mon petit*,’ fluisterde ik, ‘maar er zit echt niets anders op.’ En ik bracht mijn hand omlaag.

Een paar tellen later was ik ook buiten. Ik had Mimi wakker gemaakt en tegen haar gezegd dat ze mee moest komen, maar dat ze zich stil moest houden – het kind had de afgelopen maanden zo veel meegemaakt dat ze gehoorzaamde zonder vragen te stellen. Ze keek op en zag dat ik haar kleine broertje in mijn armen had, gleden uit bed en legde een handje in de mijne.

De lucht prikte van de naderende winter en de geur van brandend hout hing nog in de lucht van ons korte haardvuurtje van eerder op de avond. Ik zag de *Kommandant* door de stenen boog van de achterdeur en aarzelde. Het was niet *Herr* Becker, die we kenden en verachtten. Dat was een slankere man, gladgeschoren, met een onbewogen gezicht. Zelfs in het donker zag ik intelligentie in plaats van brute domheid, en dat boezemde me angst in.

Deze nieuwe *Kommandant* staarde veelbetekenend omhoog, naar onze ramen, en overwoog misschien dat dit gebouw geschikter was als kwartier dan de boerderij van Fourrier, waar de hogere Duitse officieren sliepen. Ik vermoedde dat hij wist dat onze hogergelegen woning hem uitzicht zou bieden over het stadje. Er waren stallen voor paarden en tien slaapkamers, nog uit de tijd dat ons huis een goedlopend hotel was.

Hélène zat op de keien en schermde Aurélien met haar armen af.

Een van zijn mannen had zijn geweer geheven, maar de *Kommandant* stak zijn hand op. ‘Sta op,’ commandeerde hij. Hélène

kroop naar achteren, bij hem weg. In een flits zag ik haar van angst vertrokken gezicht.

Ik voelde Mimi's handje om de mijne verstrakken toen ze haar moeder zag, en ik gaf er een kneepje in, ook al zat mijn hart in mijn keel. En ik beende naar buiten. 'Wat is hier in godsnaam aan de hand?' schalde mijn stem over de binnenplaats.

De *Kommandant* keek mijn kant op, verrast door mijn toon: een jonge vrouw die voor de gebogen toegangspoort de binnenplaats op liep, met een duimzuigend kind aan haar rokken en nog een kind ingezwachteld tegen haar borst gedrukt. Mijn slaapmuts was wat scheefgezakt, en mijn witkatoenen nachtjapon was zo sleets dat mijn huid nauwelijks voelde dat er stof tegenaan zat. Ik bad dat hij het luide bonzen van mijn hart niet kon horen.

Ik sprak hem rechtstreeks aan: 'En voor welk zogenaamd vergrijp komen uw mannen ons nu weer straffen?'

Vermoedelijk had er sinds hij tijdens zijn laatste verlof thuis geweest was nooit meer een vrouw zo tegen hem gesproken. De stilte die over de binnenplaats neerdaalde was doortrokken van de schok. Mijn broer en zus, die op de grond zaten, draaiden zich om om mij beter te kunnen zien, zich er maar al te zeer van bewust waar dit soort insubordinatie toe zou kunnen leiden.

'En u bent?'

'Madame Lefèvre.'

Ik zag dat hij keek of ik een trouwring droeg. Die moeite had hij zich kunnen besparen: zoals de meeste vrouwen in deze streek had ik die allang verkocht voor eten.

'Madame. Volgens onze informatie hebt u illegaal vee in huis.' Zijn Frans kon ermee door, wat erop wees dat hij eerder een post had gehad in bezet gebied, en zijn stem klonk kalm. Dit was niet zo'n man die zich in het nauw gedreven voelde door het onverwachte.

'Vee?'

'Wij hebben uit betrouwbare bron vernomen dat u een varken in huis houdt. U bent zich er waarschijnlijk wel van bewust dat er onder de regelgeving een gevangenisstraf staat op het niet melden van vee bij de autoriteiten.'

Ik hield zijn blik vast. 'En ik weet precies wie u zulke dingen op de mouw speldt. Het is monsieur Suel, *non?*' Mijn wangen waren

vuurrood; mijn haar, dat in een lange vlecht over mijn schouder hing, voelde alsof het onder stroom stond. Het prikte onder in mijn hals.

De *Kommandant* draaide zich om naar een van zijn onderdanen. De man keek weg, wat hem zei dat het klopte.

‘Monsieur Suel, *Herr Kommandant*, komt hier minstens tweemaal per maand om ons ervan te overtuigen dat wij in afwezigheid van onze echtgenoten behoefte hebben aan de specifieke vorm van troost die hij te bieden heeft. Omdat wij verkiezen geen gebruik te maken van zijn zogenaamde barmhartigheid, neemt hij wraak door geruchten te verspreiden en ons te bedreigen.’

‘De autoriteiten zouden niet in actie komen als de bron niet geloofwaardig was.’

‘Ik zou zeggen, *Herr Kommandant*, dat uw bezoek het tegendeel bewijst.’

Hij schonk me een ondoorgrondelijke blik. Hij draaide zich om en liep naar de voordeur van het huis. Ik liep achter hem aan, half struikelend over mijn rok in mijn poging hem bij te houden. Ik wist dat alleen al het feit dat ik zo brutaal tegen hem was geweest als een misdrijf kon worden beschouwd. En toch was ik op dat moment niet bang meer.

‘Kijkt u dan eens goed naar ons, *Kommandant*. Zien we eruit als mensen die zich te goed doen aan rundvlees, lamsbout, varkensfilet?’ Hij keerde zich om, waarbij zijn ogen naar mijn magere polsen schoten, net zichtbaar onder de mouwen van mijn nachthemd. Ik was alleen al het afgelopen jaar vijf centimeter van mijn buikomvang kwijtgeraakt. ‘Zijn wij dan zo belachelijk volgevreten van de overdaad in ons hotel? We hebben nog maar drie van de ruim twintig kippen over. Drie kippen die wij mogen houden en voeren om hun eieren. Ondertussen leven wij zelf van wat de Duitse autoriteiten kennelijk normale voeding vinden – steeds kleinere rantsoenen vlees en bloem, en brood gemaakt van zulk armzalig graan en zemelen dat we het nog niet aan het vee zouden geven.’

Hij stond in het achterste deel van de gang en zijn hakken weerklonken op de stenen vloer. Hij aarzelde, maar liep toen door naar de bar, waar hij een bevel uitschreeuwde. Vanuit het niets dook een soldaat op die hem een lamp overhandigde.

‘We hebben geen melk voor onze baby’s, onze kinderen huilen van de honger, we worden ziek van ondervoeding. En toch komt u hier in het holst van de nacht om twee vrouwen de stuipen op het lijf te jagen en een onschuldig jongetje grof te behandelen, om ons te slaan en te bedreigen, omdat u een gerucht hebt gehoord verspreid door een verdorven man dat wij hier *feestmalen* aanrichten?’

Mijn handen trilden. Hij zag de baby uren, en ik realiseerde me dat ik hem te stevig vasthield. Ik deed een stap naar achteren, trok de sjaal recht en kirde wat tegen hem. Toen keek ik op. Ik kon de verbittering en woede in mijn stem niet onderdrukken.

‘Doorzoek ons huis dan maar, *Kommandant*. Keer alles ondersteboven en verwoest het kleine beetje dat nog niet verwoest is. En doorzoek vooral ook de bijgebouwen, voor zover uw mannen die niet al hebben leeggehaald voor hun eigen behoeften. En als u dan uw mythische varken hebt gevonden, hoop ik dat u er allemaal lekker van eet.’

Ik hield zijn blik net wat langer vast dan hij waarschijnlijk had verwacht. Door het raam zag ik mijn zusje Auréliens wond met haar rok afvegen, in een poging het bloeden te stelpen. Er stonden drie Duitse soldaten over hen heen gebogen.

Mijn ogen waren inmiddels aan het donker gewend, en ik zag dat de *Kommandant* zich even geen raad wist. Zijn manschappen stonden met een onzekere blik in hun ogen te wachten op zijn orders. Hij zou hun kunnen opdragen om ons huis van kelder tot zolder overhoop te halen en ons allemaal te arresteren wegens mijn ongehoorde uitbarsting. Maar ik wist dat hij aan Suel dacht, en of die hem misschien misleid had. Hij leek me niet een man die graag op die manier te kijk werd gezet.

Als Édouard en ik vroeger samen poker speelden, moest hij altijd lachen omdat hij me een onmogelijke tegenstander vond, want hij kon nooit aan mijn gezicht aflezen wat ik werkelijk dacht. Ik maande mijzelf die woorden in gedachten te houden: dit was het belangrijkste spelletje dat ik ooit zou spelen. We starden elkaar aan, de *Kommandant* en ik. Ik voelde de wereld om ons heen heel even stilstaan: ik hoorde het verre gerommel van de kanonnen aan het front, het hoesten van mijn zusje, het gescharrel van onze misereabele, magere kippen die in hun hok gestoord werden. Het stierf

allemaal weg tot alleen hij en ik elkaar nog aankeken, ieder gissend naar de waarheid. Ik zweer dat ik mijn hartslag kon horen.

‘Wat is dit?’

‘Wat?’

Hij hield de lamp op en het werd bijgelicht door flets goudkleurig licht: het portret dat Édouard van mij had geschilderd toen we pas getrouwd waren. Daar stond ik, in dat eerste jaar, mijn haar dik en glanzend over mijn schouders, mijn huid smetteloos blozend, in mijn blik die rust die mensen hebben als ze zich geliefd weten. Ik had het een paar weken daarvoor uit zijn schuilplaats gehaald, waarbij ik mijn zusje voorhield dat ik me niet door die Duitsers liet voorschrijven waar ik wel en niet naar mocht kijken in mijn eigen huis. Hij hield de lamp nog wat hoger, zodat hij het beter kon zien.

‘Hang het nu niet daar op, Sophie,’ had Héléne gewaarschuwd. ‘Daar komt ellende van.’

Toen hij mij eindelijk aankeek, leek het alsof hij zijn blik er met geweld van moest afwenden. Hij bekeek mijn gezicht, en toen keek hij weer naar het schilderij. ‘Dat heeft mijn man geschilderd.’ Ik weet niet waarom ik hem dat zo nodig moest vertellen.

Misschien kwam het doordat ik me zo oprecht verontwaardigd voelde. Misschien kwam het door het overduidelijke verschil tussen het meisje op het schilderij en het meisje dat hij nu voor zich had. Misschien was het het huilende blonde kind aan mijn voeten. Het zou kunnen dat zelfs *Kommandanten*, nu deze bezetting al twee jaar duurde, er genoeg van hadden om ons lastig te vallen om onze onbeduidende overtreddingen.

Hij keek nog even naar het schilderij, en keek toen naar de grond.

‘Ik denk dat we ons punt hebben gemaakt, madame. Ons gesprek is nog niet ten einde. Maar ik zal u vannacht niet verder storen.’

Hij zag de nauwelijks verholen verbazing over mijn gezicht trekken en ik zag dat dat voor hem iets bevestigde. Misschien was het voor hem voldoende dat ik het idee had verdoemd te zijn. Hij was slim, deze man, en subtiel. Ik moest op mijn tellen passen.

‘Mannen.’

Zijn soldaten draaiden zich om, blind gehoorzaam als altijd, en liepen naar hun voertuig, hun silhouetten staken af in de koplampen. Ik volgde hem en bleef vlak voor de deur staan. Het laatste wat

ik van hem hoorde was het bevel aan de chauffeur om naar de stad te rijden.

We wachtten tot het militaire voertuig de weg op gereden was, voorzichtig manoeuvrerend over het hobbelige wegdek. H  l  ne begon te trillen. Ze krabbelde op, bracht haar witte knokkels naar haar voorhoofd en hield haar ogen stijf dichtgeknepen. Aurélien stond ongemakkelijk naast me, met zijn hand in die van Mimi, zich schamend voor zijn kinderlijke tranen. Ik wachtte tot het laatste geluid van de motor was weggestorven. Jammerend trok het de heuvel over, alsof zelfs de auto onder protest verder reed.

‘Ben je gewond, Aurélien?’ Ik raakte zijn hoofd aan. Vleeswonden. En bulten. Wat waren dat voor mannen die een ongewapende jongen aanvielen?

Hij kromp ineen. ‘Het deed geen pijn,’ zei hij. ‘Ik was niet bang voor ze.’

‘Ik dacht dat hij je zou arresteren,’ zei mijn zusje. ‘Ik dacht dat hij ons allemaal zou arresteren.’ Als ze er zo uitzag, was ik bang: alsof ze aan de rand van een heel diepe afgrond balanceerde. Ze veegde haar tranen weg en forceerde een glimlach terwijl ze op haar hurken zakte om haar dochter te knuffelen. ‘Die stomme Duitsers. Hebben die ons even laten schrikken! Rare mama dat ze daar zo van ondersteboven was.’

Het kind keek haar moeder aan, zwijgend en ernstig. Ik vroeg me wel eens af of ik Mimi ooit nog eens zou zien lachen.

‘Het spijt me. Het gaat nu wel weer,’ vervolgde ze. ‘Laten we naar binnen gaan. Mimi, we hebben nog een beetje melk. Die zal ik voor je opwarmen.’ Ze veegde haar handen af aan haar bebloede jurk en stak haar handen naar mij uit voor de baby. ‘Zal ik Jean overnemen?’

Ik was stuipachtig gaan trillen, alsof het nu pas tot me doordrong hoe bang ik had moeten zijn. Mijn benen voelden waterig, hun kracht vloeide weg tussen de keien. Ik wilde het liefst gaan zitten. ‘Ja,’ zei ik. ‘Dat lijkt me beter.’

Mijn zuster pakte hem en slaakte een kreetje. In de dekens, zo goed ingezwachteld dat het nauwelijks aan de nachtelijke lucht werd blootgesteld, zag ze de roze, harige snuit van het biggetje.

‘Jean ligt boven te slapen,’ zei ik. Ik legde snel een hand tegen de muur om mezelf staande te houden.

Aurélien keek over haar schouder. Ze staarden er allemaal naar.

‘Mon Dieu.’

‘Is hij dood?’

‘Bedwelmd met chloroform. Ik herinnerde me dat Papa een flesje in zijn studeerkamer had, uit de tijd dat hij vlinders verzamelde. Hij zal zo wel wakker worden. We moeten een andere plek voor hem vinden voor ze terugkomen. Want ze komen zeker terug.’

Toen begon Aurélien te glimlachen. Het was een zeldzame, trage, verrukte lach. Hélène boog zich voorover om Mimi het comateuze biggetje te laten zien, en ze grinnikten. Hélène aaide steeds maar over het snuitje, met een hand voor haar gezicht, alsof ze niet kon geloven wat ze in haar armen hield.

‘Dus je hebt de big voor hun neus vastgehad? Ze kwamen hier en jij stond voor hen met de big? En toen heb je hun de mantel uitgeveegd dat ze het waagden om hier te komen?’ Haar stem klonk ongelovig.

‘Voor hun snuiten,’ zei Aurélien, die ineens weer iets van zijn grootmoedigheid terug had. ‘Ha! Je hield hem vast voor hun snuiten!’

Ik ging op de keien zitten en begon te lachen. Ik lachte tot mijn huid kil aanvoelde en ik niet meer wist of ik nu lachte of huilde. Mijn broer, die misschien vreesde dat ik hysterisch werd, pakte mijn hand en kwam tegen me aan staan. Hij was veertien, soms stekelig als een man, en soms kinderlijk in zijn behoefte aan geruststelling.

Hélène was nog steeds diep in gedachten verzonken. ‘Als ik het had geweten...’ zei ze. ‘Hoe kom jij zo dapper, Sophie? Mijn kleine zusje! Wie heeft jou zo gemaakt? Jij was een muisje toen we klein waren. Een bang muisje!’

Ik wist er eigenlijk geen antwoord op.

Toen we eindelijk weer naar binnen gingen, en Hélène snel met de melkkoker in de weer ging en Aurélien zijn arme, gehavende gezicht ging wassen, bleef ik voor het portret staan.

Dat meisje, het meisje waar Édouard mee getrouwd was, keek me aan met een uitdrukking die ik niet meer herkende. Hij had het in me gezien lang voordat anderen het zagen: er spreekt wijsheid uit, uit die glimlach, en gekregen en geschonken vreugde. Er spreekt trots uit. Toen zijn Parijse vrienden zijn liefde voor mij – een win-

kelmeisje – onverklaarbaar vonden, had hij alleen geglimlacht, want hij zag dit allemaal al in mij.

Ik wist nooit of hij wel begreep dat het daar alleen was door hem.

Ik stond een paar seconden naar haar te staren, herinnerde me hoe het was om dat meisje te zijn, zonder honger, zonder angst, alleen verteerd door onbeduidende gedachten aan de momenten die ik alleen met Édouard zou kunnen doorbrengen. Ze bracht me in herinnering dat de wereld ook schoonheid kan brengen, en dat mijn wereld ooit bestond uit dingen als kunst, plezier en liefde in plaats van angst, brandnetelsoep en spertijden. Ik zag hem in mijn gezichtsuitdrukking. En toen drong het tot me door wat ik net had gedaan. Hij had me herinnerd aan mijn eigen kracht, en aan hoeveel ik nog in me had om mee door te vechten.

Als je terugkomt, Édouard, dan zweer ik dat ik weer het meisje word dat jij ooit schilderde.

Lees verder in *Portret van een vrouw*

Eerste druk september 2015

Oorspronkelijke titel *The Girl You Left Behind*

Oorspronkelijke uitgever Penguin Books Ltd.

Copyright © Jojo Moyes, 2012

The moral right of Jojo Moyes to be identified as the author of this work has been asserted by her in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2015 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Anna Livestro

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Daniela Terrazzini/The Artworks

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 261 3758 7

ISBN e-book 978 90 261 3759 4

NUR 302

www.uitgeverijdefontein.nl

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.